

O Ferdynandzie Ratyńskim. Supplement.

1. O ślubie Ferdynanda Ratyńskiego z Zofią Pobratynówną

Po wielu latach pisania „*Kroniki rodzinnej*“ okazało się, że dzięki nowym informacjom, niektóre ustne przekazy rodzinne zapisane w tekstach już opublikowanych, mogą być sprostowane, a nawet uzupełnione. Tak jest w przypadku daty ślubu Ferdynanda Ratyńskiego¹ z Zofią Pobratynówną, który według przekazu rodzinnego miał miejsce w 1920 r. Odnalezienie metryki chrztu Zofii z adnotacją o jej ślubie, umożliwiło odszukanie samej metryki ślubu. Dzięki temu możemy podać nie tylko właściwy rok, ale i konkretną datę ślubu. I tak Ferdynand Ratyński i Zofia Pobratynówna pobrali się 23.06.1921 r. w Dąbrowie Górniczej w kościele pw. MB Anielskiej.

W metryce ślubu² czytamy, że związek małżeński został zawarty o godzinie 7 wieczorem w obecności świadków *Stefana Abramowicza i Mikołaja Zielińskiego, urzędników Towarzystwa Franco-Ruskiego*. Ferdynand mieszkał w Dąbrowie, miał lat 27 i był handlowcem. Zofia mieszkała przy rodzicach w Dąbrowie, miała lat 24 i była nauczycielką. Ślubu udzielił z upoważnienia proboszcza dąbrowskiego wikary parafii Zagórze, ksiądz Augustyn Bińczycki. W akcie ślubu zapisano:

Małżeństwo to poprzedziła jedna pierwsza i ostatnia zapowiedź głoszona w tutejszym parafialnym kościele w dniu: siódmym Listopada przeszłego roku za dyspensą J. MC. ks. Dziekana Będzińskiego daną 5°- Listopada 1920 r. za N^o- 195.

¹ <https://moja-rodzina.com/wp-content/uploads/2021/07/O-dzieciach-Grzegorza-i-Emilii-Ratynskich.pdf>

² Metryka nr 152/1921

W metryce ślubu uwagę zwracają trzy fakty:

1. ogłoszenie zapowiedzi w listopadzie 1920 r., mimo że ślub miał miejsce dopiero w czerwcu 1921 r.;
2. skrócenie zapowiedzi do jednego ogłoszenia;
3. brak ponownych zapowiedzi przedślubnych w 1921 r.;

Daty zapowiedzi i ślubu pozwalają wyjaśnić rodzinny przekaz o śmierci Grzegorza Ratyńskiego na ślubie syna Ferdynanda. W poprzednich opracowaniach o tym nie było mowy, gdyż nie były znane szczegóły tej tragedii rodzinnej. A także nie było metryki samego ślubu.

Informacja o zapowiedziach pozwala przyjąć, że ślub Ferdynanda, wyznaczony na 14 listopada 1920 r., został ze względu na nagłą śmierć jego ojca Grzegorza Ratyńskiego właśnie tego dnia³, przesunięty na późniejszą datę. Nie wiemy, dlaczego zapowiedzi nie zostały powtórzone w 1921 r., mimo że powinny, ponieważ od listopada 1920 r. do daty ślubu minęło siedem miesięcy i według zasad obowiązujących w kościele katolickim zapowiedzi te po pół roku były nieważne.

W niedzielę, 7.11.1920 r., były również pierwsze zapowiedzi siostry Ferdynanda, Emilii, która wyszła za mąż w poniedziałek 22.11.1920 r. i też po uprzednim zwolnieniu z trzeciej zapowiedzi.

Nie wiadomo, dlaczego w listopadzie 1920 r. Emilia i Ferdynand zostali zwolnieni od zapowiedzi przedślubnych. Duża ilość dyspens⁴ udzielonych w krótkim czasie, wskazuje, że ich przyczyną mogły być okoliczności zewnętrzne np. trudny i niebezpieczny czas po odzyskaniu niepodległości i walk o granice Polski.

2. Wojenne losy Ferdynanda Ratyńskiego i pobyt w więzieniu

Nowe informacje rodzą często nowe pytania. Tak stało się w przypadku wojennych losów Ferdynanda Ratyńskiego.

W Archiwum Państwowym w Radomiu zachowano dokumenty niemieckiego więzienia w Radomiu z roku 1944 r. dotyczące Ferdynanda Ratyńskiego. Są one napisane w j. polskim i niemieckim. Według tychże dokumentów sprawa wyglądała następująco:

Przeciwko Ferdynandowi zostało wszczęte dochodzenie i po jego zakończeniu miało być złożone doniesienie do prokuratury niemieckiej w Radomiu poprzez urząd kontroli cen w tym mieście. Jeszcze przed zakończeniem dochodzenia komendant żandarmerii 25.01.1944 r. złożył zawiadomienie do więzienia w Radomiu o tymczasowym zatrzymaniu Ferdynanda Ratyńskiego pod zarzutem: *naruszenia przepisów dotyczących zarządzania, nielegalnego handlu i maksymalnego przekroczenia*

³ Tego dnia też po raz pierwszy od uzyskania niepodległości oficjalnie obchodzone to święto. 14 listopada to nie pomyłka, w pierwszych latach święto Niepodległości obchodzono w pierwszą niedzielę po 11 listopada.

⁴ Dyspensa z dnia 5.11.1920 r. miała numer 195, a z 13.11.1920 r. numer 211.

cen. Tymczasowe aresztowanie zostało dokonane ze względu na niebezpieczeństwo zmywy, a ze względu na przewidywaną karę istnieje podejrzenie ucieczki.

Ferdynand Ratyński został przyprawiony do więzienia w Radomiu 25.01.1944 r. o godzinie 18:40 przez urząd kontroli cen (Preisüberwachung). Na formularzu napisano „Grupa przestępstw“ - 318). W poprzek formularza można rozpoznać słowo: „zwolniony“. Zaznaczono również dzień i godzinę zwolnienia, a mianowicie 29.04.1944 r. o godzinie 14:40.

W następnym dokumencie czytamy, że dyrektor więzienia w Radomiu został 11.03.1944 r. poinformowany przez pracownika sądowego prokuratury przy sądzie specjalnym, że postępowanie przeciwko Ferdynandowi Ratyńskiemu pod zarzutem „KrWVO“ (skrót niemiecki od: rozporządzenie o gospodarce wojennej), będącemu w areszcie od 24.01.1944, odbywa się pod numerem akt: 4 Js.12/44.

A następnie, 29.04.1944 r., nadprokurator Blum wysłał do więzienia sądowego w Radomiu decyzję o natychmiastowym zwolnieniu Ferdynanda Ratyńskiego znajdującego się w areszcie śledczym.

Wymieniony jest numer akt: 4 Js 12/44, a poniżej: Sprawa karna przeciwko: Wilhelm i ...(?).

Niestety akta wyżej wymienionej sprawy nie przetrwały i niemożliwe jest sprawdzenie, kim był Wilhelm, przeciwko któremu toczyła się sprawa karna i dlaczego Ferdynand Ratyński został aresztowany w związku z tą sprawą.

Ciekawym jest również, dlaczego postępowanie przeciwko Ferdynandowi Ratyńskiemu było prowadzone przez niemiecki sąd specjalny⁵, a nie przez sąd polski (nieniemiecki)⁶. Nadprokurator Blum, który podpisał wniosek o zwolnienie, był odpowiedzialny w Radomiu za sprawy karne⁷. Czy powodem było to, że sprawa karna była prowadzona przeciw Niemcom?

⁵ <https://portal.ehri-project.eu/units/pl-003116-399>

Sąd Specjalny w Radomiu powstał na podstawie zarządzenia o odbudowie wymiaru sprawiedliwości w Generalnym Gubernatorstwie z dnia 26 października 1939 roku i rozporządzenia Generalnego Gubernatora z 15 listopada 1939 roku o sądach specjalnych w Generalnym Gubernatorstwie [Dz. Rozp. Generalnego Gubernatora dla okupowanych polskich obszarów z 20 września 1939 r. Nr 6, s. 34-35]. Działał do końca okupacji. Kompetencje: Wyrokował w sprawach zamachów na bezpieczeństwo i autorytet III Rzeszy oraz na zdrowie, życie i mienie ludności niemieckiej. Rozstrzygał sprawy według niemieckiego prawa karnego. Miał prawo rewizji prawomocnych wyroków sądów polskich. Sprawy rozstrzygał według niemieckiego prawa karnego.

⁶ https://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10_14746_cph_2020_1_12/c/24096-22472.pdf

Hubert Mielnik (Lublin), Prawo sprawdzenia prawomocnych orzeczeń sądów polskich (nieniemieckich) w Generalnym Gubernatorstwie w okresie II wojny światowej. Orzecznictwo Wyższego Sądu Niemieckiego w Radomiu

⁷ Tamże

Czy i jakie związki mógł mieć Ferdynand Ratyński z Niemcami i jakie znaczenie ma to na tle jego współpracy z Władysławem Ryńcą?

Nadal nie mamy dokumentów potwierdzających przekaz rodzinny o działalności Ferdynanda w czasie okupacji i jego współpracy z Władysławem Ryńcą⁸.

O ile wiemy, że Ferdynand Ratyński w Dąbrowie Górniczej handlował ziemiopłodami (sprzedaż hurtowa), to nie mamy żadnej dokładniejszej wiedzy, czym zajmował się w Radomiu. Co to oznacza, że był niezależnym kupcem? Taki zawód (źródło utrzymania) został podany w jednym z dokumentów niemieckich. Gdzie mógł składać pistolety dla AK? Być może nigdy nie dowiemy się, jak było naprawdę, ze względu na konspiracyjny charakter tej pracy i wczesną śmierć Ferdynanda i Władysława Ryńcy. Może jakieś znaczenie dla okupacyjnych losów Ferdynanda Ratyńskiego ma informacja z książki telefonicznej na rok 1942, że obok jego domu przy ulicy Traugutta 27 znajdowała się „Wytw. Spółdzielnia rzem. z o. odp.” (w budynku przy ul. Traugutta 29a).

Położenie budynku Ferdynanda, a także wysoki standard mieszkań były prawdopodobnie przyczyną zajęcia domu przez Niemców⁹. W niemieckiej książce telefonicznej z roku 1942 można znaleźć znaczących niemieckich abonentów, zameldowanych w domu Ferdynanda (przy ul. Traugutta 27):

- Schmitz Karl, handlowiec;
- Oswald Alfons¹⁰, mieszkanie nr. 11, radny rządowy, kierownik wydziału spraw wewnętrznych dystryktu Radom;
- Feldvoss Hermann, architekt;
- Frömmendorf Walter, kierownik działu;
- Pornn AG;
- Przybylak (Przybyłek) Alfred, dyrektor przedsiębiorstwa handlu tekstylnego w Krakowie, filia w Radomiu.

Niestety nie wiemy czy i jaką rolę odgrywali ci niemieccy lokatorzy Ferdynanda w jego działalności w czasie okupacji. Nie wiadomo również czy w czasie okupacji mógł on przebywać swoim mieszkaniu, czy też był

⁸ Informacje na ten temat według przekazów rodzinnych są zawarte w poprzednim opracowaniu o Ferdynandzie Ratyńskim:
<https://moja-rodzina.com/wp-content/uploads/2021/07/O-dzieciach-Grzegorza-i-Emilii-Ratynskich.pdf>, str.19.

⁹ Nawet obecnie budynek ten, mimo że nie jest wpisany do rejestru zabytków i do gminnej Ewidencji Zabytków miasta Radomia, podlega ochronie konserwatorskiej, ponieważ znajduje się w obszarze zabytkowego zespołu urbanistyczno- architektonicznego miasta (podziękowanie dla pani Ch. z Radomia za tę informację).

¹⁰ https://de.wikipedia.org/wiki/Alfons_Oswald (w j.niemieckim). Ciekawostką jest, że tenże Alfons Oswald był do roku czerwca 1941 roku naczelnikiem okręgu w Dębicy dystryktu krakowskiego. Jemu podlegały Mielec i Szydłowiec, miejsca rodzinne szwagra Ferdynanda.

zmuszony przez Niemców do jego opuszczenia. Na tę ostatnią okoliczność wskazuje brak numeru telefonu w 1942 r.¹¹

3. Ferdynand Ratyński i Władysław Ryńca

O Władysławie Ryńcy i jego powiązaniach z rodziną Ratyńskich jest już oddzielny tekst na stronie *Kroniki Rodzinnej*¹². Przy okazji warto jeszcze powołać informacje z opracowania Barbary Bibik¹³ i strony internetowej sprawiedliwi.org.pl¹⁴. Po wojnie Władysław Ryńca był aktywnym członkiem PPS, o czym świadczy dokumentacja z września 1948 r., w czasie przed zjednoczeniem PPS i PPR, kiedy to (wraz z innymi) został wybrany do Rady Naczelnej¹⁵.

4. Ferdynand Ratyński po wojnie

O powojennych losach Ferdynanda niewiele wiemy. Dlatego warto przywołać choć parę wspomnień. Po wojnie, jak wspomina pani mieszkająca w tym budynku od lat powojennych, do domu wchodziło się obok stróżówki i po godzinie dwudziestej drugiej trzeba było stróżowi zapłacić za otwarcie bramy. Na podwórzu Ferdynand Ratyński hodował króliki, które były atrakcją dla dzieci. I jeszcze jedna ciekawostka. Otóż w domu Wujostwa mieszkała niejaka pani Saska¹⁶. Prawdopodobnie to była ta sama osoba, o której wspomina Teresa Tatarkiewiczowa w swoich wspomnieniach?¹⁷.

¹¹ Ferdynand i Zofia Ratyńscy nie figurują w niemieckiej książce telefonicznej z 1942 r.

¹² <https://moja-rodzina.com/wp-content/uploads/2020/10/Wladyslaw-Rynca.pdf>

¹³ Barbara Bibik, „Historia niezbyt wesoła” druku przykładu tragedii Ajschylosa autorstwa Stefana Srebrnego“. W opracowaniu tym czytamy, że Władysław Ryńca w czasie II wojny światowej kierował założoną na polecenie polskich władz konspiracyjną firmą prowadzącą znaczne operacje finansowe.

¹⁴ Pod hasłem „Rodzina Miłoszów” czytamy: „*Jak podaje Instytut Yad Vashem, pomoc udzielana Żydom przez Czesława Miłosza i jego brata była bezpośrednio związana z działalnością Czesława i Władysława Ryńcy w funkcjonującej w Wilnie, a następnie w Warszawie, Organizacji Socjalistyczno-Niepodległościowej „Wolność”, zrzeszającej członków Polskiej Partii Socjalistycznej*”.

¹⁵ Aleksander Kochański, Droga do zjednoczenia PPR i PPS (wrzesień 1948), Nowe Drogi, nr 9, wrzesień 1988.

¹⁶ Często o niej wspominała ciocia Anna Aniołowa opiekująca się po śmierci Zofii jej matką.

¹⁷ „*od pani Saskiej (Wandy), która tymczasem zamieszkała w Radomiu, nabyliśmy jedno z wolnych mieszkań*” (w Warszawie przy ul. Chocimskiej 35), Teresa i Władysław Tatarkiewiczowie „Wspomnienia”, str. 88, Państwowy Instytut Wydawniczy Warszawa 1979.

O Zofii Ratyńskiej z domu Pobratyn i jej przodkach

Zofia Pobratyn urodziła się 22.03.1896 r. w Dąbrowie Górniczej i tutaj też 23.06.1921 r. wyszła za mąż za Ferdynanda Ratyńskiego.

Rodzicami Zofii byli Adam Pobratyn i Honorata z Pęczalskich. Według informacji w metryce chrztu Adam był niezależnym pisarzem. W roku 1898 urodziła się siostra Zofii, Henryka Barbara, która w roku 1924 w Krakowie wyszła za mąż za Jerzego Barkowskiego.

Małżeństwa Zofii i Henryki pozostały bez potomków, ale podaję znalezione dane o przodkach rodzin Pobratyn i Fołtyn¹⁸, bo być może przydadzą się innym potomkom tych rodzin.

Ojciec Zofii Pobratyn, Adam, urodził się w 1873 r. w Nagłowicach, rodzicami jego byli Ignacy Pobratyn, sekretarz gminny i Barbara z Jeziorowskich. W 1895 roku, gdy ożenił się z Honoratą Pęczalską, mieszkał w Ludwinowie, parafia Kozłów. Adam miał brata Stanisława, ur. w 1871 r. w Andrzejowie, parafia Jędrzejów.

Ignacy Pobratyn, syn Szymona i Barbary z domu Osik, ur. się ok. 1839 r. w Marcinkowicach parafia Opatów.

W roku 1869 ożenił się w Andrzejowie (parafia Jędrzejów) z Barbarą Jeziorowską, córką Tomasza i Marianny z Koprowskich¹⁹. Był sekretarzem magistratu.

Matka Zofii Pobratyn, Honorata Antonina Pęczalska, urodziła się w 1874 r. w Jędrzejowie²⁰. Rodzicami Honoraty byli Roman Pęczalski i Marianna z Fołtynów. Oprócz Honoraty mieli jeszcze synów Stanisława i Bronisława oraz córkę Walerię, która w 1894 wyszła za mąż za Bolesława Brzozowskiego²¹ (w Andrzejowie, par. Jędrzejów).

Roman Pęczalski, syn Karola i Teresy Konieczynskiej, ur. w 1841 r. w Jędrzejowie, ożenił się w 1868 w Krzcięcicach z Marianną Fołtyn, córką Adama i Magdaleny z domu Lechosek (Lichosiek), ur. w 1847 r. w Olesznie. Adam i Magdalena Fołtynowie (Fołtynowie) mieszkali w parafii Oleszno.²²

¹⁸ Ciekawe czy istnieje pokrewieństwo ze znaną śpiewaczką operową Marią Fołtyn (ur. w 1924 w Radomiu, a której rodzicami byli Józef Fołtyn i Paulina z domu Trzaska).

¹⁹ Tomasz Jeziorowski i Marianna z Koprowskich byli również rodzicami Marianny. Ta wyszła w 1866 r. za mąż za nauczyciela Feliksa Brzozowskiego. Ich syn Bolesław, ożenił się z Walerią Pęczalską. Tzn., że mężowie Honoraty z Pęczalskich Pobratyn i Walerii z Pęczalskich Brzozowskiej byli kuzynami (mieli wspólnych dziadków).

²⁰ Zmarła w 1967 r. w Radomiu i została pochowana, tak jak Ferdynand i Zofia Ratyńscy, na cmentarzu przy ul. Limanowskiego. W stosunkowo niedużej odległości od ich wspólnego grobu znajduje się grób innej rodziny Pobratyn, jak również grób Hipolita Pęczalskiego, który był prawdopodobnie kuzynem dziadka Zofii Ratyńskiej.

²¹ Zobacz przypis nr 14.

²² Z dwunastorga urodzonych dzieci przeżył m.in. Kazimierz Fołtyn, ur. w 1831 r., zm. w 1905 r. w Krzcięcicach, wieloletni kapłan tej parafii i jubilat 50 lat kapłaństwa, co odnotowano w jego akcie zgonu.